

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA XXIV, BROJ 1., 2026.

Dugonjić mr Božidarka, predsjednica Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

SAIZVRŠILAŠTVO U PRAKSI VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Rad se bavi analizom instituta saizvršilaštva u praksi Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine kroz primjenu člana 31. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i relevantnu sudsku praksu. Posebna pažnja posvećena je subjektivno-objektivnom konceptu saizvršilaštva, teoriji vlasti nad djelom i razgraničenju saizvršilaštva od pomaganja. Analizirana su pitanja zajedničke odluke, odlučujućeg doprinosa izvršenju djela i kvantitativnog ekscesa saizvršioca. Kroz prikaz odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine ukazuje se na kriterije za utvrđivanje postojanja saizvršilaštva i granica krivnje i kažnjivosti saučesnika.

Ključne riječi: saučesništvo, saizvršilaštvo, vlast nad djelom, radnja učinjenja, odlučujući doprinos, kvantitativni eksces.

Abstract: This paper analyses the institute of co-perpetration in the practice of the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina through the application of Article 31 of the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina and relevant case law. Particular attention is given to the objective-subjective concept of co-perpetration, the theory of control over the crime, and the distinction between co-perpetration and aiding. The paper examines issues of joint decision-making, decisive contribution to the commission of a criminal offence, and quantitative excess of a co-perpetrator. Through the analysis of the decisions of the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina, the paper highlights the criteria for determining the existence of co-perpetration, as well as the limits of guilt and punishability of accomplices.

Keywords: complicity, co-perpetration, control over the crime, act of perpetration (*actus reus*), decisive contribution, quantitative excess.

Uvod

Saizvršilaštvo je jedan od oblika učešća više osoba u izvršenju krivičnog djela, odnosno jedan od oblika saučesništva u širem smislu koje, pored saizvršilaštva, obuhvata podstrekavanje i pomaganje (saučesništvo u užem smislu).

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (KZ FBiH) u članu 31. propisuje da: „Ako više osoba, učestvujući u izvršenju krivičnog djela ili preduzimajući drugu radnju kojom se na odlučujući način doprinosi izvršenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to krivično djelo.“

Navedenom zakonskom odredbom prihvaćen je objektivno-subjektivni koncept saizvršilaštva, koji podrazumijeva postojanje kako zajedničkog djelovanja učesnika, tako i njihove svijesti i volje da krivično djelo izvrše zajednički. Upravo zbog potrebe pravilnog tumačenja zakonskih elemenata saizvršilaštva, sudska praksa Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine (Vrhovni sud FBiH), ima poseban značaj u razjašnjavanju kriterija za postojanje ovog instituta, naročito u pogledu pitanja odlučujućeg doprinosa izvršenju djela, postojanja zajedničke odluke, granice između saizvršilaštva i pomaganja, te određivanja granica krivnje i kažnjivosti saučesnika. Analiza prakse Vrhovnog suda FBiH stoga omogućava sagledavanje načina na koji se zakonska odredba člana 31. KZ FBiH primjenjuje u konkretnim slučajevima, kao i uočavanje određenih tendencija i standarda u sudskom odlučivanju.

1. Teorijska razmatranja

1.1. Oblici saučesništva i njihovo razlikovanje

Saučesništvo je zajedničko ostvarenje krivičnog djela od strane dva ili više lica uz postojanje svijesti o zajedničkom djelovanju, pri čemu saučesništvo u širem smislu obuhvata sve oblike učešća više osoba u učinjenju krivičnog djela, tj. saizvršilaštvo, podstrekavanje i pomaganje, dok saučesništvo u užem smislu obuhvata samo podstrekavanje i pomaganje.

Razlikovanje saizvršilaštva od saučesništva u užem smislu se, pojednostavljeno, svodi na to da saizvršilac učestvuje u svom, a ne u tuđem djelu, pa je saizvršilaštvo samo poseban oblik izvršilaštva, odnosno, svaki saizvršilac je ujedno i izvršilac, tako da njegovo djelo ne zavisi od nečije radnje izvršenja. Dakle, saizvršilaštvo je svjesno i voljno zajedničko ostvarenje krivičnog djela od strane više osoba, gdje svaka od tih osoba mora ispunjavati uvjete koje zakon propisuje za učinitelja krivičnog djela.

Prema zakonskoj definiciji iz člana 31. KZ FBiH, saizvršilaštvo može biti ostvareno sa dvije vrste radnji i to: poduzimanjem radnje učinjenja krivičnog djela, odnosno djelatnosti koju zakon propisuje kao element bića nekog krivičnog djela, ili poduzimanjem druge radnje kojom se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela.

S druge strane, podstrekavanje je umišljajno poticanje, odnosno navođenje druge osobe na učinjenje određenog krivičnog djela poduzimanjem takve radnje koja kod druge osobe izaziva ili učvršćuje odluku o učinjenju krivičnog djela, a pomaganje predstavlja umišljajno poduzimanje radnje kojom se doprinosi učinitelju da učini određeno krivično djelo, pri čemu je mjera u kojoj radnja pomaganja doprinosi učinjenju krivičnog djela bez značaja. Slijedom toga, podstrekač i pomagač, za razliku od saizvršioca, učestvuju u tuđem djelu, odnosno poduzimaju određene radnje učešća u krivičnom djelu koje ostvaruje neka druga osoba.

Iako na prvi pogled djeluje da i zakonsko određenje ovih instituta i teorijska razmatranja čine te institute jasnim, u praksi se pojavljuju dileme u primjeni saizvršilaštva, naročito u pogledu razgraničenja saizvršilaštva i pomaganja, jer je upravo na sudovima da u svakom konkretnom slučaju ocijene da li određena radnja predstavlja odlučujući doprinos izvršenju krivičnog djela (što zakon propisuje kao alternativni uvjet postojanja saizvršilaštva), ili se radi o poduzimanju radnje kojom se doprinosi učinitelju da učini određeno krivično djelo (koja nema odlučujući značaj u procesu njegovog ostvarenja), u kojem slučaju će se raditi o pomaganju.

1.2. Teorija vlasti nad djelom

Iako je pravna teorija razvila niz teoretskih pristupa pitanju saizvršilaštva, odredba člana 31. KZ FBiH, upućuje na teoriju vlasti nad djelom, po kojoj doprinos učinjenju krivičnog djela na odlučujući način podrazumijeva da svaki od učesnika u ostvarenju datog djela ima takvu ulogu koja je od bitnog značaja u procesu izvršenja djela odnosno ostvarenju zajedničkog plana. Dakle, saizvršiocom se smatra osoba koja na temelju zajedničke odluke o učinjenju krivičnog djela učestvuje u poduzimanju radnje učinjenja, bilo u cjelini ili djelimično, ili poduzima neku drugu radnju koja, iako nije radnja učinjenja kao element bića krivičnog djela, ima bitan značaj za ostvarenje zajedničkog plana učinjenja, pa tako i vlast nad procesom ostvarenja krivičnog djela. Prema tome, ako neki od učesnika ne poduzima radnju učinjenja, već neke druge radnje kojima se omogućava djelo, odnosno bitno doprinosi da djelo nastane, smatrat će se saizvršiocom ukoliko kod njega postoji volja da krivično djelo zajednički učini, a te radnje predstavljaju prirodnu i logičku cjelinu sa radnjama ostalih saizvršilaca. Slijedom toga, saizvršilaštvo ima svoju objektivnu komponentu, koja se sastoji u poduzimanju određene radnje, bilo da se radi o radnji učinjenja ili nekoj drugoj radnji koja je funkcionalno vezana za radnju učinjenja, te svoju subjektivnu komponentu, koja se manifestira u post-

ojanju zajedničke odluke o učinjenju krivičnog djela, što svakom od saizvršilaca daje svojstvo nositelja odluke i volje za učinjenje krivičnog djela. To dalje znači da tek ispunjenjem obje ove komponente (objektivne i subjektivne), određena osoba koja učestvuje u učinjenju krivičnog djela može biti smatrana saizvršiocom, odnosno učesnikom koji u odnosu na ostvarenje cjelokupnog krivičnog djela daje takav doprinos koji podrazumijeva vlast, odnosno dominaciju nad procesom učinjenja. S druge strane, osobe koje ne ispunjavaju ove uvjete, neće se smatrati saizvršiocima nego saučesnicima (u užem smislu), jer nemaju vlast nad djelom i ne daju odlučujući doprinos učinjenju krivičnog djela.

Upravo je praksa Vrhovnog suda FBiH, nedugo nakon stupanja na snagu KZ FBiH iz 2003. godine, u jednoj od svojih presuda dala jasno tumačenje zakonske odredbe člana 31. tog zakona, nalazeći da je saizvršilaštvo: “svjesno i voljno zajedničko izvršenje krivičnog djela, pa je za njegovo postojanje potrebna zajednička odluka o djelu, ali i objektivni doprinos učinjenju djela, koji ako se ne sastoji u učešću u radnji učinjenja djela, pretpostavlja poduzimanje takve radnje koja ima odlučujući značaj u procesu izvršenja djela i bez koje djelo ne bi moglo biti uopće učinjeno ili ne bi moglo biti učinjeno na način na koji je učinjeno.”¹ Ovaj stav je od bitnog značaja i po pitanju razlikovanja saizvršilaštva od pomaganja, jer pojašnjava da, ukoliko iz okolnosti konkretnog slučaja ne proizlazi da je određena radnja imala odlučujući značaj u procesu učinjenja krivičnog djela, odnosno da bi djelo i bez te radnje moglo biti učinjeno, to išlo u prilog zaključku da se ne radi o saizvršilaštvu, pa bi se slijedom toga radilo o pomaganju.

2. Saizvršilaštvo u praksi Vrhovnog suda FBiH

2.1. Dogovor nije uvjet postojanja saizvršilaštva

Vrhovni sud FBiH je, u jednoj od svojih odluka zauzeo stav da za svojstvo saizvršioca u učinjenju krivičnog djela nije neophodno da pojedinosti prouzrokovanja posljedice, odnosno, pojedinosti načina poduzimanja radnje izvršenja budu obuhvaćene dogovorom saizvršilaca, izričitim ili prećutnim, pa stoga ne moraju biti obuhvaćene ni sviješću svakog saizvršioca.

U konkretnom slučaju, optuženi H.J. je žalbom osporavao zaključak prvostepenog suda da je on postupao kao saizvršilac u krivičnom djelu razbojništva iz člana 289. stav 2. KZ FBiH, navodeći da nije učestvovao u radnjama koje su se dešavale u vozilu oštećenog Z.B., te da način oduzimanja

¹ Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj: KŽ-308/03 od 04.09.2003. godine

novca od oštećenog, kako je to utvrđeno prvostepenom presudom, nije ni mogao biti predmet dogovora. Vrhovni sud FBiH je ovaj prigovor našao neosnovanim, nalazeći slijedeće: "Za postojanje saizvršilaštva potrebna je svijest o zajedničkom djelovanju i učestvovanje u učinjenju krivičnog djela. Prvostepeni sud je dao sasvim jasne razloge zbog čega nalazi da je optuženi H.J. saizvršilac u izvršenju krivičnog djela razbojništva. Osim činjenice da je postojao dogovor između njega i optuženog Z.B. da se uz primjenu sile i uz upotrebu oružja od oštećenog oduzme novac, prvostepeni sud je imao u vidu i da je ovaj optuženi neposredno preduzeo dio radnje izvršenja koja se sastoji u oduzimanju tuđe pokretne stvari uz upotrebu sile i prijetnje tako što je oštećenog izvukao iz vozila i uz prijetnju pištoljem od njega tražio novac, te mu iz mobitela oduzeo korisničku karticu, te je, stoga, nesporno njegovo svojstvo saizvršioca. Na to jasno ukazuje i njegovo ponašanje nakon što je u vozilo oštećenog sjeo optuženi Z.A. i oštećenom naredio da vozi u određenom pravcu, tokom koje vožnje je od oštećenog Z.B. oduzet novac, s obzirom da je optuženi H.J. na motociklu pratio vozilo oštećenog i to sve dok iz vozila nije izašao optuženi Z.A., a, potom, zajedno sa optuženim Z.A. otišao u kafić „Menhetn“.²

Iz navedenog se može zaključiti i to da postojanje prethodnog dogovora saizvršilaca nije *conditio sine qua non* za postojanje saizvršilaštva (nego je to svijest o zajedničkom djelovanju i učestvovanje u učinjenju krivičnog djela ili odlučujući doprinos njegovom učinjenju). Naime, moguće je i da učinjenju krivičnog djela koje je u toku, pristupi jedna ili više osoba (bilo radnjom koja predstavlja radnju učinjenja tog krivičnog djela ili nekom drugom koja ima odlučujući doprinos u njegovom učinjenju) pa su onda, i bez prethodnog dogovora, ispunjeni zakonski uvjeti za postojanje saizvršilaštva, ali se postojanje dogovora u praksi cijeni kao okolnost koja može poslužiti za izvođenje zaključka o postojanju saizvršilaštva.

Međutim, ukoliko se utvrđenje suda o postojanju saizvršilaštva zasniva na tome da je između saizvršilaca postojao prethodni dogovor, onda takvo utvrđenje predstavlja zaključak o odlučnoj činjenici za koji je sud u obavezi da u presudi iznese razloge jer, ukoliko to propusti, onda je presuda zahvaćena bitnom povredom odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKP FBiH), koja se ogleda u nedostatku razloga o odlučnim činjenicama. Tako je Vrhovni sud FBiH u jednoj od svojih odluka zaključio: "...ovaj sud ističe da postojanje prethodnog dogovora nije nužno za postojanje krivičnog djela Razbojništvo iz

² Presuda Vrhovnog suda FBiH broj: 04 0 K 000307 09 Kž 3 od 30.09.2009. godine

člana 289. stav 2. u vezi sa stavom 1. i članom 31. KZ FBiH. Međutim, iz činjenične osnove predmetnog krivičnog djela u konkretnom slučaju proizilazi da dvije odvojene grupe izvršitelja preduzimaju prema različitim oštećenima radnje opisane u izreci presude nezavisno jedna od druge. Tako optuženi E.R., I.R. i M.R., prema izreci pobijane presude, dolaze do motornog vozila parkirano na poligonu kod Osnovne škole D. u kojem se na mjestu vozača nalazio oštećeni E.B., izvlače ga iz vozila, te ga fizički napadaju zadajući mu udarce navedene u izreci i uzimaju novčanik sa novcem u iznosu od 15,00 KM, dok za to vrijeme optuženi A.R. i D.H. (koji su na lice mjesta došli odvojeno od prethodno pomenute grupe optuženih, u vozilu kojim je upravljao M.Č.) prilaze oštećenom A.G. koji se nalazio desetak metara udaljen od vozila oštećenog E.B., zadaju mu udarce na način opisan u izreci, traže pare i oduzimaju mu mobilni telefon. Kod takve postavke optužbe, prethodni dogovor (svih) optuženih je jedina okolnost koja djelatnost ove dvije grupe optuženih objektivno povezuje i iz čega, prema datom činjeničnom opisu krivičnog djela, u daljnjem proizilazi i svijest optuženih o zajedničkom djelovanju („kao saizvršioci zajedničkim djelovanjem“), kao subjektivnoj dimenziji saizvršiteljstva. S obzirom na navedeno, prethodni dogovor optuženih u konkretnom slučaju ima značaj odlučne činjenice, jer od njegovog postojanja ovisi i postojanje saizvršiteljstva između djelatnosti dvije pomenute grupe optuženih prema dva različita oštećena. Stoga, izostankom razloga u pobijanoj presudi o ovoj odlučnoj činjenici učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH, na što je osnovano ukazano žalbom branitelja optuženog E.R.

2.2. Radnja učinjenja krivičnog djela

Iz odredbe člana 31. KZ FBiH jasno slijedi da je uvjet saizvršilaštva da više osoba učestvuje u izvršenju krivičnog djela (dakle da poduzima radnju koja predstavlja bitno obilježje nekog krivičnog djela), ili da poduzima neku drugu radnju koja, iako nije radnja učinjenja kao element bića krivičnog djela, ima odlučan značaj za njegovo učinjenje. Razgraničenje onoga što je radnja učinjenja krivičnog djela u odnosu na radnju koja to nije, u praksi najčešće ne bi trebalo da predstavlja poseban izazov, budući da su u posebnom dijelu KZ FBiH, za svako krivično djelo, njegova obilježja određeno propisana. Međutim, čini se da u nekim slučajevima postoji problem tog razgraničenja kod prvostepenih sudova, pa je tako, u jednom od predmeta, prvostepeni sud zaključio da je optuženi „preduzeo radnje kojima je doprinio izvršenju krivičnog djela“, iako je, prema činjeničnom opisu tog djela, optuženi poduzeo radnje izvršenja tog krivičnog djela. Naime, u situaciji kada iz izreke

prvostepene presude slijedi da je optuženi oglašen krivim da je po prethodnom dogovoru sa J.H. nakon što je od bivše vanbračne supruge saznao da oštećeni Ć.G. živi sam u kući, posjeduje novac, a moguće i pištolj, s ciljem pribavljanja protivpravne imovinske koristi, zajedno sa J.H. došao na navedenu adresu, maskirali se tako što su preko glave i jednog dijela lica navukli kape od dukserica, ušli u kuću Ć.G., gdje su u hodniku zatekli E.H., koji je izvodio molerske radove, naredili mu da gleda u pod i ne pomjera se ako želi da preživi, što je on iz straha za svoj život i učinio, a potom ušli u dnevni boravak gdje je sjedio oštećeni Ć.G., rođen 1993. godine, kojem su prišli, galamili na istog tražeći da im preda pištolj, novac i odmah ga počeli zajedno udarati, svjesni njegove starosne dobi i činjenice da nanošenjem udaraca povređuju istog, što su i htjeli, stolnjakom mu vezali ruke na leđima, da bi potom upotrebom vrha oštrog mehaničkog oruđa J.H. zadao oštećenom na desetine udaraca, ubodnih i reznih rana i nanio mu veći broj povreda, nakon čega su optuženi i J.H. izvršili premetačinu stvari u prizemlju i spratu kuće, kojom prilikom su uzeli i prisvojili (određene stvari), a nakon toga, od zadobijenih povreda oštećeni Ć.G. preminuo, Vrhovni sud FBiH je, rješavajući po žalbi, utvrdio: „Iz prethodnog opisa djela za koje je optuženi oglašen krivim proizlazi da je optuženi E.D. učestvovao u preduzimanju radnji izvršenja datog krivičnog djela, a ne radnjama kojima na odlučujući način doprinosi izvršenju krivičnog djela. Tako opisano saizvršilaštvo u izreci presude u suprotnosti je sa razlozima datim u obrazloženju presude, u kojoj prvostepeni sud, nakon pozivanja na sadržaj odredbe člana 31. KZ FBiH, koja govori o načinima zajedničkog učešća u učinjenju krivičnog djela (modaliteti saizvršilaštva), zaključuje da je optuženi svojim radnjama (koje nalazi dokazanim), doprinio učinjenju predmetnog krivičnog djela, a pri tome se sud ne poziva ni na doprinos na odlučujući način, kako to propisuje odredba člana 31. KZ FBiH. Na ovu protivrječnost je opravdano u žalbi ukazao branitelj optuženog, kao i da je na opisani način prvostepeni sud učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKP FBiH.

Isto tako, iako je iz zakonske odredbe člana 31. KZ FBiH jasno da je učešće saizvršilaca u učinjenju krivičnog djela određeno alternativno (ili čini radnju učinjenja, ili neku drugu radnju kojom na odlučujući način doprinosi njegovom učinjenju), čini se da se u praksi ponekad pojavljuje nerazumijevanje takvog zakonskog određenja, što je i utvrđeno u jednoj od odluka Vrhovnog suda FBiH: „Naime, iz činjeničnih navoda da su optuženi (nakon što su donijeli odluku da usmrte oštećenog) ... „svjesno i voljno zajednički preduzimali naknadne radnje, kojima su na odlučujući način doprinijeli lišavanju života B.A.“, proizlazi da se radi o radnjama koje su izvan bića djela

(saučiniteljstvo u širem smislu), dok daljnji činjenični navodi iz opisa predmetnog kaznenog djela sadrže suprotnu naznaku, da je jedan od dvojice optuženika udarcima nožem na prijeklop oštrice dužine 9,8 cm oštećenom nanio ukupno deset ubodnih rana i tako ga usmrtio, što je radnja iz bića djela ili saučiniteljstvo u užem smislu. Ovaj sud nalazi da je ovakvo određenje saučiniteljske radnje suprotno članu 31. KZ FBiH koji propisuje da više osoba zajednički mogu počiniti kazneno djelo sudjelovanjem u njegovom počinjenju ili poduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi počinjenju kaznenog djela. Dakle, iz predmetne odredbe proizlazi da je sudjelovanje saučinitelja u počinjenju kaznenog djela određeno alternativno; naime, saučinitelj ili poduzima izvršiteljsku radnju iz bića djela ili na drugi odlučujući način doprinosi počinjenju kaznenog djela; pa ovi saučiniteljski oblici na strani istog optuženog ne mogu zajedno egzistirati.

Nadalje, za postojanje saizvršilaštva nije neophodno da je radnja učinjenja krivičnog djela koju je poduzeo svaki od saizvršilaca prouzročila zabranjenu posljedicu, što je jasno utvrđeno u više odluka Vrhovnog suda FBiH. Tako je u jednoj od svojih odluka, Vrhovni sud FBiH prihvatio pravilnom argumentacijom prvostepenog suda da su optuženi, „postupajući kao saizvršitelji, sa umišljajem lišili života oštećenog E.DŽ. i pokušali lišiti života N.H., odnosno da je postojao zajednički cilj sve trojice ovih optuženih da usmrte oštećene E.DŽ. i N.H. i da su sva trojica optuženih zajedno djelovala u tom cilju, pucajući iz vatrenog oružja u oštećene koji su se nalazili na platou ispred kafe-eterije “S”, tako da je svaki od navedenih optuženih postupao u namjeri da obojicu oštećenih liši života, bez obzira ko je od optuženih uspio pogoditi nekog od oštećenih...”. Suština je, dakle, da saizvršioци dijele zajednički cilj, odnosno da svaki od njih krivično djelo hoće kao svoje, neovisno od toga čija je radnja prouzročila zabranjenu posljedicu, što jasno proizilazi i iz sljedećeg stava Vrhovnog suda FBiH: “Stoga ovaj sud naglašava, da kod ovog pravnog instituta nisu odlučne činjenice da li su sva trojica saizvršitelja zadavali udarce nožem nanijevši mu 4 ubodne rane i brojne lake tjelesne ozljede kako je to pravilno utvrdio prvostepeni sud ili je ubadanje nožem izvršio samo jedan od njih kako to tvrdi optuženi u svojoj žalbi (što nije moguće prihvatiti zbog određenih neposrednih dokaza, a posebno brojnih indicijalnih dokaza na koje je ukazano u obrazloženju pobijane presude). Bitno je u kaznenopravnom smislu, da su prema utvrđenom činjeničnom stanju, optuženi i još dvojica saizvršitelja na temelju zajedničke odluke sudjelovali u počinjenju ovog kaznenog djela na način opisan u izreci pobijane presude, kojom prilikom su jasno iskazali svijest i volju da vladaju njegovim počinjenjem i da ga hoće kao svoje.”

2.3. Doprinos učinjenju krivičnog djela na odlučujući način

Prethodno je već bilo riječi o mogućim dilemama koje mogu nastati u praksi kod razgraničenja saizvršilaštva i pomaganja, odnosno kod utvrđenja da li je određena radnja koja je izvan bića krivičnog djela takvog značaja da se njome izvršenju tog djela doprinosi na odlučujući način (u kojem slučaju će se raditi o saizvršilaštvu), ili takva radnja predstavlja „obični“, ne toliko bitan doprinos (kada će se raditi o pomaganju). Takvo razgraničenje može ponekad predstavljati težak zadatak za sudove, ali će pažljiva analiza svih okolnosti konkretnog slučaja dati odgovor i na to pitanje. Vrhovni sud FBiH je, u prethodno citiranom stavu iz svoje odluke od 04.09.2003. godine, postavio kriterij koji može biti smjernica prvostepenim sudovima kod ovog razgraničenja, a koji se odnosi na to da, kod ocjene postojanja saizvršilaštva, odnosno, nivoa doprinosa (odlučujući ili ne), treba imati u vidu da li se radi o radnji bez koje krivično djelo ne bi moglo biti uopće učinjeno ili ne bi moglo biti učinjeno na način na koji je učinjeno, a takav stav je sadržan i u brojnim kasnijim odlukama Vrhovnog suda FBiH.

Tako je u jednoj od tih odluka Vrhovni sud FBiH zaključio da „u situaciji kada je optuženi po prethodnom dogovoru dovezao ostale optužene na mjesto izvršenja krivičnog djela, iste sačekao u autu i nakon izvršenja krivičnog djela odveo optužene putničkim motornim vozilom sa mjesta izvršenja krivičnog djela, optuženi je krivično djelo počinio kao saučinitelj, jer je poduzeo radnje kojima je na odlučujući način doprinio izvršenju krivičnog djela, koje bez njegovih radnji ne bi moglo biti učinjeno na način na koji je učinjeno“. U drugom predmetu, Vrhovni sud FBiH je ocijenio da se radi o odlučujućem doprinosu u sljedećoj situaciji: „Kada iz činjenica i okolnosti proizilazi da na strani optuženog postoji svijest i volja da zajedno sa drugom dvojicom saučinitelja usmrti oštećenog i da to djelo hoće kao svoje, onda je pravilan zaključak prvostepenog suda da učestvovanje optuženog u nanošenju fizičkih povreda oštećenom tako što zajedno sa saučiniteljima udara rukama i nogama po cijelom tijelu oštećenog, pri čemu jedan od saučinitelja nožem nanosi smrtonosne povrede oštećenom, predstavlja odlučujući doprinos optuženog usmrćenju oštećenog, jer je upravo takvim nanošenjem udaraca oštećeni onemogućen da se brani, a omogućeno je jednom od saučinitelja da oštećenom nanese smrtonosne povrede nožem.

S druge strane, ukoliko opis djelovanja optuženog ne sadrži konkretne činjenice i okolnosti koje ukazuju da njegova radnja ima odlučujući doprinos izvršenju krivičnog djela, neće se raditi o saizvršilaštvu: „Naime, saučiniteljske radnje ovog optuženika (H.B.) su u izmijenjenoj optužnici određene tako da sadrže naznaku da je on prije kritičnog događaja oštećenog pozvao da

zajedno sa njim i C.K. oko ponoći 29.07.2019. godine krene u pravcu benzinske pumpe kod željezničke stanice (što, očigledno, nije radnja kojom se na odlučujući način doprinosi počinjenju predmetnog kaznenog djela), te daljnju naznaku (koja je ostala nekonkretizirana) da je optuženi H.B. oštećenog B.A., dok mu je C.K. zadavao udarce nožem, na neutvrđeni način onesposobio da pruži otpor ili izbjegne ubode, doprinoseći tako (i to na odlučujući način) lišavanju života ovog oštećenika. Saučinitelj je izvršitelj djela i njegov odlučujući doprinos djelu koje čini sa drugom ili drugim osobama ... u optužnom aktu mora biti precizno opisan, odnosno mora biti opisana radnja koja ima odlučujući značaj u procesu izvršenja djela i bez koje djelo ne bi moglo biti izvršeno ili ne bi moglo biti izvršeno na način na koji je izvršeno. Ovdje se radi o tome da opis radnji optuženog H.B. iz izmijenjene optužnice ne sadrži činjenice i okolnosti iz kojih bi bilo vidljivo koju konkretnu saučiniteljsku radnju je u događaju koji je predmet suđenja poduzeo ovaj optuženi. Djelo za koje se izmijenjenim optužnim aktom tereti optuženi H.B., dakle, po zakonu nije kazneno djelo. Zbog toga je ovaj sud, primjenjujući na konkretan slučaj odredbu člana 299. točka a) ZKP FBiH, ranije navedenog optuženika (točkom II izreke ove presude) oslobodio od optužbe da je počinio kazneno djelo Ubistvo iz člana 166. stav 1. u vezi sa članom 31. KZ FBiH.³

3. Posebna pitanja saizvršilaštva

3.1. Granice krivnje i kažnjivosti saučesnika

Imajući u vidu da je saučesništvo specifičan oblik kolektivnog vršenja jednog krivičnog djela, krivični zakon, pored općih pravila koja se inače odnose na krivnju i jednako vrijede i za saučesnike, postavlja i neka posebna pravila kojima se postavljaju granice krivnje i kažnjivosti saučesnika.

Tako KZ FBiH u članu 34. propisuje da je saizvršilac kriv u granicama svog umišljaja ili nehata, a podstrekač i pomagač u granicama svog umišljaja (stav 1.), da će saizvršioca, podstrekača ili pomagača koji dobrovoljno spriječi učinjenje krivičnog djela sud osloboditi kazne (stav 2.), te da osobni odnosi, svojstva i okolnosti zbog kojih zakon isključuje krivnju ili dopušta oslobođenje od kazne ili ublažavanje kazne mogu se uzeti u obzir samo onom učinocu, saizvršiocu, podstrekaču ili pomagaču kod kojega takvi odnosi, svojstva i okolnosti postoje.

³ Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 019407 21 Kžk od 25.01.2022. godine

Prema tome, osnovno pravilo je da saučesnici (u užem smislu – podstrekači i pomagači), odgovaraju samo u granicama svog umišljaja, dok saizvršioci odgovaraju, kako u granicama svog umišljaja, tako i nehata. Iako se umišljaj saučesnika i izvršioca kao učesnika u zajedničkom djelu, u pravilu podudara, moguća su i odstupanja, što krivičnopravna teorija označava kao eksces izvršioca, koji može biti kvalitativni ili kvantitativni. Kvalitativni eksces postoji onda kada je izvršilac učinio sasvim drugo krivično djelo od onoga što je saučesnik imao u vidu, dok će kvantitativni eksces postojati kada izvršilac ostaje na istom ili istovrsnom krivičnom djelu, ali je učinio više od onoga na što se saučesništvo odnosilo, što je najčešće u praksi. Obično se radi o tome da jedan od učesnika ostvaruje teži, kvalifikatorni oblik djela, pa će u tom slučaju saučesnik odgovarati u granicama svog umišljaja.

Do kažnjivosti neće doći u slučaju koji propisuje odredba stava 2. člana 34. KZ FBiH, koja je jedan od obligatornih osnova za oslobođenje od kazne, a odnosi se na situaciju u kojoj saučesnik (u širem smislu, dakle, saizvršilac, podstrekač ili pomagač), dobrovoljno spriječi izvršenje krivičnog djela. Ne radi se dakle samo o dobrovoljnom odustanku od krivičnog djela, nego je za primjenu ove zakonske odredbe neophodno da je saučesnik spriječio izvršenje djela, pri čemu je irelevantno na koji način, ali to mora biti dobrovoljno (dakle, ne pod utjecajem nekih vanjskih okolnosti koje su izvan njegove volje).

Na kraju, odredba stava 3. ove zakonske odredbe propisuje da osobni odnosi, svojstva i okolnosti zbog kojih zakon isključuje krivnju ili dopušta oslobođenje od kazne ili ublažavanje kazne, mogu da se uzmu u obzir samo onom izvršiocu, saizvršiocu, podstrekaču ili pomagaču kod koga takvi odnosi, svojstva i okolnosti postoje. Radi se dakle o takvim okolnostima koje su toliko vezane za osobu tj. njene osobine ili stanja, da se ne mogu “prenijeti” na druge učesnike u djelu, kao što su okolnosti koje isključuju krivnju (neuračunljivost, neotklonjiva stvarna zabluda) ili okolnosti na osnovu kojih je moguće oslobođenje od kazne ili ublažavanje kazne (pravna zabluda, bitno smanjena uračunljivost, dobrovoljni odustanak, prekoračenje granica nužne odbrane i krajnje nužde), te druge okolnosti koje su bitni elementi pojedinih krivičnih djela i neprenosive su (npr. svojstvo majke-rodilje kod krivičnog djela čedomorstva).

3.2. Kvantitativni eksces saizvršioca

Kvantitativni eksces u praksi najčešće postoji kada jedan od saizvršilaca izvrši isto krivično djelo koje je bilo obuhvaćeno zajedničkom odlukom, ali u većem obimu ili sa težom posljedicom od one koju su ostali učesnici htjeli ili predviđali. U takvim slučajevima ne dolazi do promjene pravne prirode

krivičnog djela, već do prekoračenja u intenzitetu izvršenja ili nastupanju teže posljedice, a najčešće će se raditi o kvalificiranom obliku nekog krivičnog djela. U praksi se pitanje kvantitativnog ekscesa najčešće pojavljuje kod krivičnih djela sa elementima nasilja, naročito kod ubistava, teških tjelesnih povreda i razbojništava, kada jedan od učesnika primijeni intenzivnije nasilje ili prouzrokuje težu posljedicu od one koja je bila obuhvaćena zajedničkom odlukom učesnika. Ključno pitanje koje se ovdje postavlja je da li i u kojoj mjeri ostali saizvršioci odgovaraju za posljedice koje izlaze izvan okvira njihovog umišljaja ili zajedničkog plana. Odgovor na navedeno pitanje zavisi od procjene da li je teža posljedica bila obuhvaćena umišljajem ostalih učesnika, odnosno da li su je mogli i morali predvidjeti kao moguću posljedicu zajedničkog djelovanja. Iako takva procjena za sud nije uvijek jednostavna, odgovor je uvijek moguće pronaći kroz pažljivu analizu svih okolnosti konkretnog slučaja. Tako je u jednoj od svojih odluka Vrhovni sud FBiH našao da se neće raditi o kvantitativnom ekscesu saizvršioca kod izvršenja krivičnog djela Razbojništvo iz člana 289. stav 2. KZ FBiH, prilikom kojeg je oštećena usmrćena (tj. ostvaren je kvalifikatorni oblik ovog krivičnog djela iz stava 3. ove odredbe), jer je teža posljedica (smrt oštećene) bila obuhvaćena umišljajem svih saizvršilaca. Naime, branitelji optuženih u žalbama nisu osporavali da su optuženi S.N. i S.Z. učinili krivično djelo Razbojništvo iz člana 289. stav 2. KZ FBiH, na način kako je to opisano u izreci presude, ali su tvrdili da S.N. i S.Z. nisu htjeli, niti su pristali na usmrćenje oštećene, nego da je ta posljedica rezultat kvantitativnog ekscesa optuženog I.A. Oba branitelja su žalbama ukazivali da, nakon što su svi optuženi nasilno ušli u kuću oštećene, te nakon što su istu zatekli da spava na kauču, optuženi I.A. joj je sjeo na leđa te joj rukama pritiskao glavu od kauč, dok su optuženi S.N. i S.Z. oštećenoj vezali ruke na leđa i noge u predjelu skočnih zglobova, nakon čega su otišli iz te sobe da izvrše premetačinu i otuđe novac, dok je sa oštećenom ostao optuženi I.A. Smatrali su da zbog toga što smrt oštećene nije nastupila dok su optuženi S.N. i S.Z. bili u sobi sa oštećenom, oni nisu imali svijest, niti su pristali na lišenje života oštećene, jer prema zajedničkom planu i dogovoru svih optuženih, namjera im je bila samo da opljačkaju kuću, a da se oštećena „ne dira“, pa da su samo u okviru tog dogovora i djelovali optuženi S.N. i S.Z., dok je smrt oštećene nastupila usljed postupaka optuženog I.A. Vrhovni sud je ove žalbene prigovore odbio kao neosnovane, nalazeći: "Iz obrazloženja pobijane presude...proizilazi da je prvostepeni sud cijenio navode odbrane svih optuženih i dao jasne razloge zbog čega ih ne prihvata. Po nalaženju prvostepenog suda, smrt oštećene nije nastupila kao rezultat kvantitativnog ekscesa samo optuženog I.A., jer u situaciji kada više osoba sudjeluje u izvršenju krivičnog

djela razbojništva (što u konkretnom slučaju nije bilo sporno), čak i ako se uzme da je samo jedna osoba nanijela tjelesnu povredu koja rezultira smrću, postojat će odgovornost i drugih saizvršitelja ukoliko su se saglasili sa nanošenjem te tjelesne povrede od strane jednog od njih, kao i sa nastalom posljedicom. Dalje je prvostepeni sud zaključio da sve i da se događaj desio na način kao što to tvrde optuženi S.N. i S.Z., iz njihovih postupaka i radnji proizilazi da se jesu saglasili sa postupcima optuženog I.A., kao i sa nastalom posljedicom, jer u momentima dok je optuženi I.A. svojim rukama pritiskao potiljak glave oštećene, u položaju licem okrenutim prema tvrdoj podlozi kauča, optuženi S.N. i S.Z. su istovremeno selotejpom vezali oštećenoj ruke i noge, kada su, kako to proizilazi iz iskaza vještaka sudske medicine, mogli osjetiti i vidjeti trzaje njenog tijela do kojih dolazi u fazi gušenja, pa su i po ocjeni ovog suda time dali odlučujući doprinos nastaloj posljedici. Naime, prema odredbi člana 31. KZ FBiH, saučiniteljstvo postoji kada više osoba zajednički učini krivično djelo bilo učestvovanjem u njegovom učinjenju ili preduzimajući šta drugo čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela, pa kako je u konkretnom slučaju utvrđeno da su optuženi S.N. i S.Z., za vrijeme dok je oštećenu gušio optuženi I.A., istoj vezali ruke i noge selotejp trakom, čime su je potpuno onesposobili za otpor, onda takve radnje imaju karakter saučiniteljskih radnji kojima se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela. Prema tome, opravdan je zaključak prvostepenog suda da su svi optuženi u odnosu na lišenje života oštećene postupali sa eventualnim umišljajem, neovisno od toga kakav je bio njihov prvobitni plan i dogovor, i neovisno od toga da li je oštećena još bila živa ili ne u momentu kada su optuženi S.N. i S.Z. otišli da vrše premetačinu stvari u kući, jer su bili svjesni da pritiskanjem lica oštećene od tvrdu podlogu kauča od strane optuženog I.A., pri čemu su istoj bili zatvoreni disajni otvori, a u situaciji u kojoj su joj ruke i noge čvrsto vezali da bi je onemogućili u pružanju otpora, može nastupiti smrt oštećene, na koju posljedicu su i pristali. Iz tog razloga, irelevantni su žalbeni navodi kojima se ukazuje da su optuženi izvadili bateriju iz mobitela oštećene kako ne bi mogla pozvati policiju, ostavili upaljeno svjetlo u sobi u kojoj je ležala da bi zavarali komšije, kao i navod da su mogli upotrijebiti pištolj kojeg su sa sobom imali da su zaista htjeli oštećenu lišiti života. Slijedom toga nisu prihvatljivi žalbeni navodi branitelja optuženih S.N. i S.Z. da je smrt oštećene rezultat kvantitativnog ekscesa optuženog I.A., jer iz izvedenih dokaza koje je prvostepeni sud pravilno cijenio, jasno proizilazi da su isti, na prethodno opisani način, dali odlučujući doprinos radnjama optuženog I.A., svjesni da usljed takvih radnji može nastupiti smrt oštećene, na što su i pristali.

Vraćajući se na prethodno data razmatranja u pogledu razgraničenja radnji saizvršilaštva, odnosno, da li se radi o radnji učinjenja krivičnog djela ili o radnji koja to nije, ali ima odlučujući doprinos u izvršenju tog djela, u ovom primjeru je interesantno primijetiti i to da se sva trojica optuženih kod učinjenja krivičnog djela Razbojništva iz člana 289. stav 2. KZ FBiH pojavljuju kao “pravi” saizvršioci, odnosno, svaki od njih poduzima radnju učinjenja tog krivičnog djela, dok u njegovom kvalifikatornom obliku iz stava 3., optuženi S.N. i S.Z. poduzimaju saizvršilačke radnje kojima se na odlučujući način doprinosi radnji izvršenja (usmrćenja oštećene kao kvalifikatornoj okolnosti iz stave 3. člana 289. KZ FBiH), koju neposredno poduzima optuženi I.A.

Zaključak

Institut saizvršilaštva predstavlja jedno od najsloženijih pitanja općeg djela krivičnog zakona, naročito zbog potrebe pravilnog razgraničenja saizvršilaštva od drugih oblika saučesništva, naročito pomaganja, te ocjene šta u svakom konkretnom slučaju predstavlja odlučujući doprinos učinjenju krivičnog djela, a šta „obični“ doprinos. Sudska praksa Vrhovnog suda FBiH daje okvir za pravilno razumijevanje i primjenu odredbe člana 31. KZ FBiH, razjašnjavajući, između ostalog, da značaj odlučujućeg doprinosa može imati samo takva radnja saizvršioca bez koje krivično djelo ne bi moglo biti učinjeno ili ne bi moglo biti učinjeno na način na koji je učinjeno. Upravo kroz takvo tumačenje teorije vlasti nad djelom, Vrhovni sud FBiH daje kriterije za razlikovanje saizvršilaštva od pomaganja. Analizirane odluke pokazuju i da prethodni dogovor nije nužan uvjet saizvršilaštva, nego je to, u subjektivnom smislu, postojanje svijesti i volje za zajedničko izvršenje djela. Poseban značaj imaju odluke koje se bave granicom krivnje saizvršilaca u slučajevima kvantitativnog ekscesa, konkretizirajući okolnosti koje su od značaja za ocjenu da li je teža posljedica bila obuhvaćena umišljajem saizvršilaca ili ne. Zaključno, praksa Vrhovnog suda FBiH daje značajan doprinos pravilnoj i ujednačenoj primjeni instituta saizvršilaštva, te kroz konkretizaciju zakonskih odrednica i snagom argumentacije, pruža jasne smjernice prvostepenim sudovima za postupanje u tim predmetima.

Izvori:

1. *Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine*, Službene novine FBiH broj: 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16, 75/17, 31/23 i 58/25;
2. *Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, Službene novine FBiH broj: 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14, 74/20;
Babić, M., Filipović, Lj., Marković, I. & Rajić, Z. (2005). Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini. Knjiga I. Sarajevo: Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije;
3. *Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj: Kž-308/03 od 04.09.2003. godine;*
4. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj: 04 0 K 000307 09 Kž 3 od 30.09.2009. godine;*
5. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 014139 21 Kž 3 od 22.06.2021. godine;*
6. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 032017 25 Kž 24 od 06.03.2026. godine;*
7. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 019407 21 od 12.10.2021. godine;*
8. *Rješenje Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 011099 23 Kž 13 od 21.08.2024. godine;*
9. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 011833 13 Kž 14 od 10.06.2013. godine;*
10. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 037431 23 Kž od 04.09.2023. godine;*
11. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 09 0 K 037087 23 Kž 10 od 15.08.2023. godine;*
12. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 03 0 K 019407 21 Kžk od 25.01.2022. godine*
13. *Presuda Vrhovnog suda FBiH broj 06 0 K 010507 19 Kž 3 od 20.03.2019. godine.*